

illicitæ actiones nullo pretio sunt dignæ, sed potius æternis supplicis; 2° quia actus in principio nullus, lapsu temporis fieri non potuit, validus absque novo voluntatis concursu, qui deest; 3° quia obligatio ad peccandum inducens valida esse non potest: porro talis esset obligatio de qua hic agitur. Sic enim qui malam promisit actionem ratiocinari poterit: Nullum adhuc habeo jus ad pretium promissum; mala actione peracta, jus habeo: oportet igitur ut illam statim impleam. Ergo. Ita *Comitolus* in tota quæst. 5, l. 3 Quæst. moralium. Sic sentire videtur *Collet* in *Cont. Tournely*, de Rest., 3^a part., cap. 1, art. 4. Plures alii citantur apud *Billuart* et *S. Ligorium*.

Altera longe communior opinio tenet quod fuit promissum solvendum esse, et sequentibus fundatur motivis; 1° qui puellam sub spe matrimonii seduxit, illam ducere tenetur, ex dictis in Tractatu de Rest.: attamen conditio erat substantialiter turpis; 2° vel actio est pretio æstimabilis ratione laboris, periculi aut infamiæ, ut quidam volunt, vel non: si prius, actione completa, debetur pretium ex justitiâ; si posterius, debetur ex fidelitate; 3° opere completo, promissum denegari non potest quin fiat injuria ei qui illud peregit: in tantum enim injuria non fieret, in quantum solutio esset mala: at solutio non est mala, siquidem non fit tanquam malæ actionis pretium, sed ex fidelitate in promissis, quod valde honestum est. Si timendum sit ne talis obligatio incitet ad malum, nonne magis timendum est ne audaciores fiant seductores, si sciant se promissis a se factis non tenendos esse? Qui longiorem de illa quæstione legere voluerit discussionem, adeat *Sylvium* quæst. 32, art. 7: card. de *Lugo*, dist. 18, sect. 3; *Billuart*, t. 13 ubi de contract. sub conditione. Innumeri sunt alii theologii pro eadem opinione.

Certum est autem hujusmodi contractum esse jure positivo nullum, saltem pro foro externo, ex art. 1131, et nullam dari coram tribunalibus actionem. Vide DD. *Goussset*, in art. 1133.

Quod spectat ad donationes inter vivos vel per testamentum, idem dicendum videtur, ex art. 900, de condi-

tione turpi ac supra diximus de conditione impossibili.

3° De adimplitione conditionum.

1° *Quoad tempus*, vel agitur de conditionibus positivis, vel de negativis, vel de potestativis.

Si de conditionibus positivis agatur, adimpletæ censentur quando casus expressus revera evenit, et tunc obligatio ab illo eventu pendens perfecta est. Si autem conventio inita fuerit sub conditione quod talis eventus tempore præfixo eveniret, et eo tempore non eveniret, conditio reputatur deficiens, et contractus est nullus; quando tempus non est præfixum, conditio deficere non judicatur nisi constet casum evenire non posse, *Cod. civ. art. 1176*, v. g., decem francorum millia mihi promisisti si navis tua hoc anno ab India venerit; non venit hoc anno, ad nihil teneris. Si simpliciter dixisses: Decem millia francorum promitto si navis mea ab India veniat, conditio adimpleta non reputabitur nisi aut navis venerit, aut constet eam periisse. *Art. 1176*.

Si de conditionibus negativis agatur, vel tempus est præfixum, vel non; si tempus sit præfixum, conditio censetur adimpleta cum dicto tempore res non eveniret, pariter adimpleta judicatur si ante hoc tempus pateat rem non eventuram esse. Si vero tempus non sit præfixum, conditio non erit impleta quin constet rem evenire non posse, v. g.: summam pecuniæ mihi promisisti ad damnum meum compensandum, si pater meus ex bello non redeat; conditio impleta non censebitur quin de mei patris morte constet, et, e contra, statim atque certa erit mors, conditio adimpleta reputabitur. *Cod. civ. art. 1177*.

Conditiones potestativæ adimpletæ censentur quando per eum ad quem pertinet non stat quominus impleantur, v. g.: decem francos mihi promittis, si per decem dies tali hora e somno te excitem; singulis diebus ea præcise hora te excitare tento, sed pluries non potui quia janua erat clausa; conditio ex parte mea est adimpleta, et decem francos mihi debes. Pariter toties conditio potestativa adimpleta judicatur, quoties qui sub illa se obligavit eam evenire impedivit. *Cod. civ. art. 1178*.

2^o *Quoad modum* conditiones eo sensu adimpleri debent quo probabile est contrahentes eas impleri voluisse. *Cod. civ. art. 1175*. Itaque diligenter attendendum est quam intentionem partes inter contrahendum verisimiliter habuerint.

Hinc, si quis a debitore stipulatus esset ut pecuniæ summam Petro minori non emancipato daret, conditio non esset impleta, si debitor hanc summam dedisset ipsi Petro qui eam dissipasset; quia verisimile est intentionem stipulantis fuisse hanc summam non Petro, sed tutori ejus solvendam esse. Idem si conditio magis videatur onus impositum, vel modus conventionis quam vera conditio, statim valida est conventio; contrahens quippe non judicatur consensum suum in illo casu suspendisse, v. g.: Anna quinquaginta dat francos juniori clerico ut vestem nigri coloris sibi emat, interea vestis ejusdem coloris et qualitatis ab altera persona ipsi datur, non ideo tenetur clericus quinquaginta francos restituere, si aliunde merito judicare possit quod Anna hanc summam principaliter illi dare voluerit; secus, eam retinere non posset.

Adimpletio conditionis dividi non potest: nam contrahens censetur noluisse se obligare nisi ex hypothesi quod ex integro adimpleretur conditio. Ita *Pothier*, n. 215; *Theol. Cen. et Delvincourt*. Unde, v. g., si Titius villam suam promiserit Petro ea conditione ut mille francos prius Joanni solveret, villam suam tradere non tenebitur, quin summa ex integro fuerit soluta.

3^o *Quoad personas*. Conditio impleri non potest ab hæredibus ejus cui per testamentum fuerat imposita, quia legatum, cum sit in gratiam solius legatarii, corrui, si ante ipsius mortem conditio nondum fuerit impleta. Imposita vero in contractibus ab hæredibus impleri potest, quia contrahens non pro se tantum, sed et pro hæredibus contrahere censetur. *Art. 1122*.

Aliter tamen esset si unius contrahentium interesset ut conditio ab ipsomet altero impleretur.

Similiter conditio per testamentum imposita, impleri non potest erga hæredes ejus in cujus gratiam apposita est, quia conditio favorabilis habetur ut legatum ipsi factum

et ad hæredes non transit; secus esset in contractibus, quia non solum pro nobis, sed pro causam a nobis habentibus stipulari possumus, ex eodem art. 1122.

§ III. — De aliis obligationibus.

Septem sunt aliæ obligationis species quas velut transcundo solummodo indigitari sumus: eas jam proprio nomine expressimus.

1^a est obligatio ad terminum. Terminus est tempus præfixum quo obligatio impleri debet; unde ipsa obligatio non suspenditur, sed sola ejus executio ad tempus fixum differtur, ita ut ante hoc tempus premi non possit: itaque terminus multum a conditione suspensiva discrepat, siquidem conditio ipsam vim obligationis suspendit. Insuper, si debitor ante conditionis suspensivæ impletionem solvisset, daretur locus repetitioni; si vero ageretur de termino, quamvis solutio exigi non potuisset, exceptis quibusdam casibus, ex art. 1188, nullus tamen datur locus repetitioni: in priori enim casu obligatio nondum existit, in posteriori autem vere perfecta est: vide *Cod. civ. art. 1185 et seq.* Terminus censetur statutus in gratiam solius debitoris, nisi aliter expressum fuerit, aut constet ex circumstantiis, art. 1187, vel conventio sit in materia commercii. *Cod. de com. art. 146*. Si obligatio sit in diem incertum, v. g., cum navis ex India redierit, resolvitur in conditionalem et leges ejus sequitur.

2^a est obligatio alternativa, qua quis sic ad plura danda aut facienda tenetur, ut si unum faciat, a cæteris fiat liber, *Cod. art. 1189*; v. g., censum annum tibi solvam in pecunia vel in frumento. Si electio creditori expresse non fuerit concessa, ad debitorem pertinet. Quando una ex rebus alternative promissis perit aut exstinguitur, non ideo cessat obligatio; si una tantum remaneat, eam debitor solvere tenetur, nec sufficeret pretium rei perditæ offerre.

Creditor tenetur pariter eam acceptare, nec alterius pretium exigere posset, etiamsi ex culpa debitoris periisset.

At si electionem vi contractus haberet, rem superstitem aut pretium alterius culpa debitoris perditæ exigere posset : si utraque res culpa debitoris periisset, pretium alterutrius, ad libitum, obtinendi jus haberet. *Cod. civ. art. 1194.* Si vero utraque sine culpa debitoris perierit, obligatio extincta est. *Cod. civ. art. 1195.*

3^a est obligatio indeterminata. Ea est autem cujus objectum non est absolute determinatum, licet aliquo modo tamen determinatum esse debeat, saltem quoad speciem et quantitatem, ut supra diximus, p. 236.

4^a est obligatio in solidum. Sic dicitur quando, ex titulo conventionis vel obligationis, unusquisque inter plures creditores rem aliquam integram exigere potest, vel quando eadem res integra ab unoquoque ex pluribus debitoribus exigi potest, ita ut solutio facta uni creditorum in priori casu, vel ab uno debitorum in casu posteriori, obligationem finiat : igitur duplici sub respectu obligatio in solidum considerari potest, scilicet respectu creditorum et respectu debitorum. Speciales sunt regulæ pro utraque solidaritate in *Cod. civ. art. 1187 et sequent.*

5^a est obligatio divisibilis. Ea autem sic vocatur, cujus objectum est res quæ in sua solutione vel traditione, aut factum quod in sua executione dividi potest, sive ex natura sua, ut dolium vini; sive ex fictione intellectus, v. g., jus in equum; sive ex speciali conventionione. *Cod. civ. art. 1217.*

Hæc obligatio eodem modo inter debitorem et creditorem se habet ac cæteræ obligationes, sed præcipuus illius effectus in eo consistit, quod, mortuo creditore, hæredes ejus non possint eam nisi pro sua parte exigere, vel, mortuo debitore, hæredes ipsius non teneantur hanc implere obligationem nisi juxta ordinem quo in hæreditatem veniunt. *Cod. civ. art. 1220 et seq.*

6^a est obligatio indivisibilis, et ita appellatur, quia habet pro objecto rem quæ in sua traditione, vel factum quod in sua executione dividi non potest, v. g., jus transeundi per alterius agrum, obligatio domum ædificandi. Hæc obligatio primo intuitu eadem esse videtur ac obligatio in

solidum; ab illa tamen multum differt, ac præsertim in eo quod obligatio in solidum inter hæredes creditoris vel debitoris dividatur, et obligatio indivisibilis ad singulos hæredes integra transeat, semperque indivisibilis maneat. *Cod. civ. art. 1224*, v. g. : sculptor statuam promiserat Thomæ, singuli hæredes Thomæ exigere possunt a sculptore ut promissam tribuat statuam.

7^a est obligatio cum clausa pœnali, et ea intelligitur qua debitor ad aliquid dandum, faciendum aut non faciendum se astringit, ex hypothesi quod conventioni suæ desit, v. g. : si pretium equi tui intra tres menses non solvam, triginta francos adjiciam. Hæc obligatio est duntaxat accessoria : unde si obligatio principalis sit nulla, nulla erit clausa pœnalis; si obligatio principalis exstinguatur, altera pariter exstinguitur. *Cod. civ. art. 1226 et seq.*

Omnes illæ diversæ obligationis species ita conscientiam obstrictam tenent, ut quicumque eas violant, ad restitutionem et ad damnum quod sequitur reparandum teneantur; evidenter enim dant alteri jus strictum, cujus transgressio onus restituendi inducere debet.

8^a tandem distingui potest, scilicet obligatio firmata per juramentum. Sed hic exurgit gravis quæstio, quæ majori elucidatione indiget, utrum scilicet contractus nullus per juramentum confirmetur, ita ut observari debeat.

Juramento promissorio, de quo hic agitur, duplex asseritur veritas sub attestatione supremi Dei nominis, una de præsentem, scilicet sinceritas in promittendo, et altera de futuro, nempe fidelitas in exsequendo. Si jurans non haberet intentionem se obligandi vel promissum implendi, juxta plures mortaliter peccaret, etiam in materia levi, et secundum alios venialiter tantum, ut in *Tractatu de Decalogo* diximus.

Nihilominus tenetur sub peccato mortali, saltem in materia gravi, juramento stare; nam tunc vera existit obligatio juramenti, et propter summum Dei honorem implenda est, modo juramentum sit de re licita et possibili. *Sic generaliter theologi.*

Ingens autem datur discrimen inter obligationem juramenti et obligationem contractus. Obligatio enim jura-

menti in Dei honore fundatur, et vetat ne tremendum ejus nomen dehonestetur, afficit et obstringit immediate jurantem, et mediate tantum illius bona; unde ad hæredes non transmittitur. Obligatio vero contractus dat alteri jus strictum, jus proprietatis, ideoque ad hæredes obligatio transit integra. Præterea, cum obligatio juramenti sit vinculum religiosum, potestati spiritali subordinatur; dum contractus obligatio, ut pote temporalis, potestati civili subjeitur.

Ex dictis, omne juramentum de re licita et possibili obligat sub peccato mortali propter Dei honorem. Unde in contractu valido per juramentum confirmato duplex est obligatio, una religionis et altera justitiæ: si ergo hujusmodi promissio non impleatur, duplex erit peccatum speciei diversæ. Nulla igitur est difficultas, nisi circa contractum rescindibilem aut nullum juramento confirmatum; propter quod

R. 1^o. Juramentum non firmat contractum eo sensu quod ex nullo faciat validum, ex rescindibili non rescindibilem; est enim actus contractui extrinsecus, et naturam ejus mutare non potest. Præterea, contractus est conventio inter duas aut plures personas producens vinculum quo erga se invicem obstringuntur; juramentum vero est inter jurantem et Deum: igitur erga Deum tantum obligat; vis contractus ex mutua conventionione deducitur, et vis juramenti ex honore Dei. Unde obligatio juramenti ab obligatione contractus est omnino distincta. Ergo.

R. 2^o. Res cum juramento valido promissa et licita semper est præstanda, quamvis contractus sit nullus vel rescindibilis; nam obligatio juramenti independenter ab obligatione contractus existit, et propter honorem Dei servanda est.

Diximus *valido*; quia si contractus esset nullus ob defectum consensus ex errore proveniente, juramentum ei appositum esset pariter nullum, cum vis ejus ultra intentionem jurantis extendi non possit. Non daretur ergo obligatio præstandi etiam rem licitam. Secus, ut patet, si contractus esset tantum rescindibilis.

Hinc qui furi mortem minitanti summam pecuniæ pro-

misit, et promissionem juramento confirmavit, eam solvere tenetur, quia promissioni deesse non potest quin gravem injuriam Deo inferat. *Ita communissime theologi contra Puffendorf.* Sed cum hæc obligatio sit ex religione, non vero ex justitia, potestne pecuniam solutam repetere? Affirmat *S. Thomas*, 2 2, q. 89, art. 7, ad 3, et, post illum, omnes fere theologi; nam, inquiunt, licet hanc summam repetere, si fur nullum in eam jus acquisierit: atqui fur nullum jus in eam acquisiit; si enim jus acquisiisset, vel ratione juramenti, vel ratione contractus seu promissionis: atqui neutrum dici potest; non ratione juramenti, siquidem juramentum jus non transfert; non ratione contractus, cum sit nullus, ut supponitur: ergo qui pecuniam solvit, contra justitiam non peccabit eam repetendo. Non peccabit pariter contra religionem; nam religio exigebat tantum ut promissioni staret pecuniam solvendo: eam solvit: ergo juramento satisfacit.

Quidam tamen negant; nam, inquiunt, verba juramenti simplicissime et cum effectu accipienda sunt: atqui in ea hypothesi cum effectu non acciperentur, et illusorie tantum juramento satisfaceret. Ita *Grotius*, lib. 2. c. 13, n. 17, et *Th. Cenom.* Vide *Pothier*, n. 103.

Quidquid sit, omnes fatentur quod, ante solutionem, dispensationem juramenti petere liceat, quæ si obtineatur, nulla erit obligatio solvendi. Item si contractui rescindibili juramentum fuerit appositum, legitima dispensatione obtenta, rescissionem petere et exigere licebit, perinde ac si juratum non fuisset. *Id sequitur ex dictis.*

At si quis per secundarium juramentum promississet se prioris juramenti relaxationem nunquam petiturum esse, secundo huic juramento stare teneretur; quia sine peccato impleri potest, et propter Dei honorem impleri debet. Ita *Collet* et multi alii, contra *Habert* et nonnullos alios.

ARTICULUS TERTIUS.

QUOMODO CESSAT OBLIGATIO CONTRACTUUM.

Obligatio contractuum cessat statim atque solvitur vin-

culum quo una persona erga alteram tenebatur ad aliquid dandum, faciendum aut non faciendum. Vinculum autem istud diversis modis solvi potest, videlicet, solutione vel traditione rei, novatione, remissione debiti, compensatione, confusione, destructione vel perditione rei debitæ, nullitate aut rescissione conventionis et præscriptione.

De præscriptione sufficienter disseruimus in Tractatu de Restitutione. Nonnullas tantum et brevissimas daturi sumus notiones circa alios extinguendi obligationes modos.

1º Per solutionem intelligitur præstatio cujuslibet rei debitæ, et etiam executio facti promissi aut alias debiti. Si vis intelligere a quo, cui, quando, ubi et quomodo solutio fieri debeat, lege Cod. civ. art. 1235 et seq.

2º Novationis nomine intelligitur substitutio novi debiti debito veteri quod sic exstinguitur, v. g. : decem vini dolia singulis annis tibi dare promisi; nunc convenio tecum ut vinum tibi dare amplius non tenear, sed mille francos; obligatio dandi vinum eo ipso est penitus extincta. Novatio etiam fieri potest interventu novi debitoris vel novi creditoris. Cod. civ. art. 1271.

3º In his omnibus quæ ad bonum publicum non spectant unusquisque de jure suo cedere potest, modo ad contrahendum inhabilis non declaretur. Unde, si quis debitori suo ex plena libertate condonationem fecerit, ad nihil amplius debitor tenebitur. Cod. civ. art. 1282 et seq.

4º Compensatio est ficta et reciproca solutio quæ locum habet, quando personæ fiunt erga se invicem debitoricæ. Duplex distinguitur compensatio, una proprie dicta, et altera improprie dicta. Compensatio proprie dicta existit, cum creditor fit ipse debitor erga suum debitorem in eodem genere et eadem quantitate, v. g. : centum nummos pro vino tibi debeo, et pro centum nummis pannum tibi vendo. Compensatio improprie dicta est rei vel debiti recuperatio facta a creditore, v. g. : viginti francos mihi debes et eos non solvis, viginti apud te subripio.

Certum est utramque compensationem obligationem extinguere, imo et licitam esse si requisitæ servantur con-

ditiones, ut in Tractatu de Restitutione vidimus, p. 151.

Pro compensatione proprie dicta seu legali, vide Codicis civilis art. 1289 et seq.

5º Confusio dicitur, cum obligatio debitoris et jus creditoris in eadem persona coadunantur, v. g., si creditor fiat hæres sui debitoris, vel debitor sui creditoris, vel si eadem persona fiat hæres creditoris simul et debitoris, manifestum est confusionem extinguere obligationem; nemo quippe debitor esse potest erga seipsum. Cod. civ. art. 1300.

6º destructio aut perditio rei non eximit debitorem ab obligatione solvendi, si agatur de debito rei incertæ et indeterminatæ, v. g., de dandis decem modis tritici, vel equo in genere, quia genus non perit; nisi res indeterminata esset pars quantitatis determinatæ, quæ tota periisset. Si autem agatur de debito rei determinatæ, destructio aut perditio ejus absque culpa debitoris, eum ab obligatione liberat, quia materia contractus sublata, ipse tollitur contractus. Cod. civ. art. 1302.

Jam diximus supra cum qua cura debitor rem conservare teneatur, et ex qua culpa, pro varietate contractuum, res ipsi pereat.

Quæritur quid debitor facere debeat, si in clade communi, v. g., in incendio, rem suam et rem alienam simul salvare nequeat; et ad quid teneatur, si rem suam, relicta aliena, salvam fecerit.

R. 1º. Si contractus sit in gratiam solius creditoris, rem ejus pretiosorem conservare tenetur debitor cum dispendio rei suæ vilioris; sed valorem rei suæ repetere potest; nam illius jacturam patitur præcisè quia rem alterius conservat: ergo justum est ut hæc jactura ipsi compensetur. Contra vero rem suam pretiosorem imo et æque pretiosam cum periculo rei alienæ servare poterit, quia ipsius conditio melior esse debet. Imo, rem suam minus pretiosam poterit servare in conscientia, si prævideat justam a domino rei alienæ non sibi dandam esse compensationem, quia, in eo casu, nulla est ratio cur gratis subire teneatur damnum ut rem alterius conservet.

R. 2°. Si contractus sit in gratiam solius debitoris, ut in commodato, rem suam pretiosorem conservare poterit, relicta re aliena viliori, sed damnum creditoris compensare tenebitur; tunc enim conditio creditoris debet esse melior: atqui non esset melior, sed deterior, si valor rei ejus ipsi non compensaretur. Ergo.

Propter eandem rationem, debitor rem creditoris æque pretiosam cum propriæ rei detrimento servare tenetur, et ita fert art. 1882 Codicis civilis, ubi de commodatario. Stando jure naturali, hæc decisio apud doctores valde controvertitur.

R. 3°. Si contractus sit in favorem utriusque contrahentis, debitor tenetur rem alienam pretiosorem cum periculo rei propriæ vilioris conservare; rem vero suam pretiosorem rei alienæ viliori præferre potest, nulla in utroque casu facta compensatione. Hæc decisio rejicitur tamen a multis dicentibus debitorem rem propriam detrimento rei alienæ pretiosioris conservare posse, si res ista sibi videatur notabilis pretii, quia sufferre non tenetur extraordinarias expensas ad conservandam rem alienam. Si autem res utraque sit æque pretiosa, debitor, *a fortiori*, poterit suam alteri præferre; nam in pari conditione nemo tenetur rem alienam pluris quam suam facere. Ergo. Ita *Biluart*, t. 2, de Jure et Justitia, et plures alii.

7° Jam explicavimus supra quid per nullitates et rescissiones intelligendum sit, et quinam sint earum effectus.

PARS SECUNDA.

DE CONTRACTIBUS IN SPECIE.

Non de omnibus et singulis contractibus in specie tractaturi sumus, sed de præcipuis tantum qui frequentius in praxi occurrunt. Nullo naturali ordine necessario inter se devinciuntur. Itaque hanc secundam partem in novem capita sic dividemus: in primo, tractabimus de promissione,

donatione et testamento; in secundo, de venditione et emptione; in tertio, de locatione et conductione; in quarto, de pignore, fidejussione et hypotheca; in quinto, de assecuratione, ludo, loteria et sponsione; in sexto, de deposito et mandato; in septimo, de commodato et mutuo; in octavo, de usura; in nono, de censu, cambio et societate.

CAPUT PRIMUM.

DE PROMISSIONE, DONATIONE ET TESTAMENTO.

ARTICULUS PRIMUS.

DE PROMISSIONE.

Promissio est contractus quo quis gratuito et libere obligat alteri suam fidem de re aliqua possibili et licita præstanda.

Dicimus 1° *gratuito*, quia hic non agitur de promissione onerosa; promissio enim onerosa ad eos revocatur contractus quorum est promissio.

Dicimus 2° *libere*, id est, cum plena cognitione et perfecto voluntatis consensu, ut explicavimus de contractibus gratuitis, in capite primo; alias, esset nulla vel rescindibilis.

Dicimus 3° *quo fidem suam alteri obligat de re præstanda*. Unde promissio differt a donatione in qua res donatur et præstatur. Differt etiam a simplici proposito, quo quis fidem suam alteri non obligat, sed actualem suam voluntatem manifestat.

Dicimus 4° *de re possibili et licita*; nemo enim potest valide se obligare ad faciendum aut præstandum aliquid impossibile vel illicitum, ut explicavimus agendo de objecto contractuum in genere.

Queritur 1° utrum promissio obliget in conscientia.

R. 1°. Promissio vera et serio facta obligat saltem ex fidelitate; virtus enim sinceritatis et veritatis exigit ut facta